

absolutno novem, in nič manj številnimi skladatelji, ki živijo v zanesljivi senci mojstrov iz polpreteklih in tudi iz popolnoma pokopanih časov, ima Kalan pravico do svojega lepega mesta: predvsem zato, ker je pristen in ker ne čuti napačne sramežljivosti pred svojo resnico in pred svojim srcem.

Pavle Merku

GLOSE IN KOMENTARJI

ZA LEPO SLOVENSKO BESEDO

Slovensko pisanje razodeva zadnji čas čudno anomalijo, ki je ni še nihče zapisal, čeprav ni mogoče, da je ne bi bil marsikdo opazil. Z ene strani se o jeziku kar dosti piše, dobili smo jezikovni časopis, tudi drugi listi odpirajo razdelke jezikovnim vprašanjem in v knjižnih ocenah je dobila precejšen delež tudi jezikovna kritika. Z druge strani med številnimi novimi knjigami — predvsem prevodi — le redke v jezikovnem pogledu kolikor toliko zadovoljujejo, dosti pa je takih, ki so napisane v zanikrnem, grobih napak polnem jeziku. Taka dela tu pa tam tudi doživijo ostro kritiko v tisku, vendar prav nič ne kaže, da bi se bodisi avtorji in prevajalci bodisi založniki zavoljo tega čutili toliko prizadeti, da bi način svojega dela spremenili in pošiljali drugačne knjige med ljudi.

Dogajajo se kar neverjetne reči. V prevodih kvalitetnih slovstvenih del boste naleteli na napake, kakršnih bi si nekdam ne bil drznil privoščiti niti dnevni tisk. Prevajalci ne grešijo samo proti pravilom o lepi slovenščini, o slogu, o skladnji, temveč delajo tudi pravopisne in slovniške napake, ki bi jih ne smelj delati niti otroci v šoli. Naj samo za primer navedem nekaj besed in fraz iz zadnjih čas prebranih prevodov: *z ničemer; pri komur hočete; v čemur danes vidimo; polnih prs; čudi me; se je podajala med ljudi; nastradal; ...da bo vsakdo, raje kot iti v zapor, poskušal...; In bova vedno bila skupaj ...; ...ki sem jo privedel do natisa*. Če bo šlo tako naprej, bodo bralci kmalu povsem izgubili občutek za to, kaj je v slovenščini prav in kaj ni, kaj je dovoljeno in kaj prepovedano. Tistim, ki niso vajeni gledati v slovnico in pravopis, daje občutek o pravilnosti in nepravilnosti jezikovnih oblik predvsem obilica pravilnih oblik, prebranih v knjigah in v tisku. Kadar pa začenjajo napačne oblike v tako širokem obsegu izrinjati pravilne, mora začeti tudi bralčev jezikovni čut pešati in krneti. Posledice takega stanja so nepregledne in nas lahko naposled pripeljejo naravnost v jezikovno anarhijo.

Kje je iskati vzroke za to čudno zmedo? Verjetno jih je več, različnega značaja. Deloma jih je iskati pri pišočih ljudeh, naj pišejo izvirno ali prevajajo. Dosti jih začenja pisati za javnost, ne da bi se zavedali, da se je treba jezika učiti. Da za pisanje v javnosti ni dovolj tisto znanje, ki si ga je človek pridobil v srednji šoli ali tudi na vseučilišču, temveč je treba še nekaj več. Da se jezik tudi neprenehoma razvija in da je ta razvoj vsaj deloma izražen v jezikovnih člankih in razpravah, posvečenih sodobni slovenščini. (To zadnje spoznanje je neznanost tudi marsikateremu izmed starejših, ki sučejo pero: ne zavedajo se, da tisto, kar je veljalo za dobro slovenščino v njihovih učnih

letih, ni več dobro današnji dan.) Nekateri utemeljujejo svoje pomanjkljivo znanje slovenščine celó z nekimi načelnimi razlogi, ta s takimi, drugi z drugačnimi, sklep pa je pri vseh enak: materinščine se ni treba učiti. (O pomanjkljivem znanju tujih jezikov, iz katerih prevajajo, tukaj ne bomo govorili, čeprav je tudi to poglavje potrebno javne obravnave; zdaj bi nas odpeljalo nekoliko stran od naše poglavitne misli.) O kaki odgovornosti do bralcev se takim prevajalcem ali pisateljem navadno niti ne sanja; osnovna karakteristika njihovega literarnega dela je sploh neka neodgovornost v vsakem pogledu.

Kolikor napak ni krivo neznanje, jih dostikrat povzroča naglica. Res je pisanje in prevajanje danes večidel slabo plačano; ljudje zato želijo napisati, prevesti čimveč v čimkrajšem času. Vendar ta naglica ne sme iti tako daleč, da bi bilo prevajanje zavoljo tega površno, da bi bila vsebina dela podana pomanjkljivo in v pomanjkljivem jeziku. Z visoke ravni, na katero se je slovensko prevajalstvo vzdignilo predvsem po zaslugi VI. Levstika in O. Župančiča, bomo kmalu zdrsnili globoko pod prejšnjo raven, ki ni bila nič zavidanja vredna, vendar vsaj toliko boljša, da svojih napak in pogrešk nihče ni opravičeval z načelnimi razlogi.

Ko smo že toliko povedali na rovaš prevajalca, povejmo še kaj v njegovo opravičilo. Dostikrat je njegovo delo prav težaško: káka zahtevna knjiga terja od njega toliko napora, toliko iskanja in poskušanja, tako zelo se mora ubadati z vsebino, s pomenom, da mu dostikrat kar zmanjka moči za lepo obliko in pravilnost. Zato bo marsikdaj prezrl jezikovne napake, ki bi jih ne zagrešil, ko bi pisal sam, in ki jih bo zlahka za njim opazil tudi kdo, ki pozna jezik morda celo manj kot on. In ta misel nas je pripeljala k drugemu velikemu krivicu za današnje nezadovoljivo stanje na področju, o katerem govorimo: imenujmo ga s skupnim imenom »uredništva«.

Rokopisi so se od nekdaj popravljali po uredništvih, nekateri bolj, drugi manj, kakor je bilo pač treba. Prenekateri predvojni prevod slovi kot dober ali izvrsten samo zato, ker je skrben urednik presedel ure in ure nad njim, da mu je dal bolj dognano obliko. To dobro izročilo se je preneslo tudi v uredništva na novo ustanovljenih povojnih založb in listov. Knjige prvih povojnih let — vsaj na ožjem literarnem področju — so bile z ne preštevilnimi izjemami izdane s primerno skrbjo, tako da jim v jezikovnem pogledu ni bilo dosti očitati. Potem se je začelo to stanje polagoma slabšati in je zadnja leta doseglo že precej hudo stopnjo.

Kaj se je zgodilo? Verjetno je tudi tukaj vzrokov več. Prvič, izdajamo veliko knjig, posebno prevodov, in uredništva verjetno niso več kos svojemu delu, pa prevečkrat zaupajo avtorjem in prevajalcem. Drugič, število osebja po uredništvih se je zadnja leta občutno zmanjšalo. Kakor je bilo urednikov še pred desetletjem preveč, jih je zdaj bržčas ponekod premalo. Poznamo založbe, ki nimajo prav nobenega urednika, zmožnega opravljati jezikovno korekturo tekstov. Ali dajejo take založbe vse rokopise v pregled drugam, ali jih kratko malo ne dajejo pregledovati? Ali pa dajejo popravljati samo nekatere, tiste, ki se jim zdijo sumljivi? Na to vprašanje je prav tako težko odgovoriti kakor na neko drugo, ki se človeku tudi še vsiljuje, ko premišlja o uredništvih: ali so morda uredniki sami tudi nekoliko popustili? Kaj se jim morda zdi skrb za pravilno in lepo slovenščino pretirana, iskanje napak malenkostno in starokopitno? Bilo bi želeti, da se kateri izmed njih oglasi

in pove, kaj je res in kako misli še o drugih rečeh, navedenih v tem zapisku.

Kakršna koli že utegne biti subjektivna krivda ali zasluga urednikov samih, treba je poudariti, da moramo objektivno precejšen del krivde pripisati njim. Večkrat slišimo izraženo mnenje, da je krivda avtorja ali prevajalca sploh manjša, češ, ni kriv tisti, ki stvar slabo napiše, temveč tisti, ki tako pošlje med ljudi. In temu je težko ugovarjati.

Pomanjkljivega jezika v novih knjigah in listih tudi ni mogoče opravičevati kot nekoč, češ da nimamo jezikovnih pomagal, da nas naši jezikovni priročniki puščajo na cedilu v vseh težjih rečeh ipd. Danes tak izgovor ne drži več popolnoma. Nasprotno, dognanih je že zelo veliko reči, ki jih je treba upoštevati, če hočemo pisati lepo slovensko besedo. Resda so marsikateri izmed njih zakopane v letnikih revij in zbornikih razprav, neznane širši javnosti in težko dostopne tudi pišočim. Vendar tisti, ki imajo kaj več opraviti s slovenščino, vedo zanje, ta vednost pa jim nalaga tudi dolžnost, da se s takim blagom seznanijo in tam zapisana dognanja uporabljajo. Upal bi si celo trditi, da danes ne more pisati lepe slovenščine nihče, kdor ne pozna in ne upošteva teh novejših dognanj. O tem me prepričujejo knjige in rokopisi prevodov, opravljenih z največjo skrbjo in prizadevnostjo, z vsem čutom za odgovornost do avtorja in do bralcev — ki pa jezikovno vendarle ne zadovoljujejo. Zakaj? Ker je prevajalec navadno izvedenec, poznavalec tega ali onega področja ali stroke, tako da je prevodu vsebinsko kos, njegov jezik pa je žal takšen, kakršnega se je nekoč naučil, in zato neustrezen. Vsako tako delo bi moral dobiti v roke še nekdo, ki obvlada današnjo slovenščino, in ta bi prevodu z razmeroma majhnim trudom dal tudi jezikovno dognanost. Bolj ali manj velja to tudi za izvirna dela domačih avtorjev, ki jim je razvoj slovenščine nekoliko ušel izpred oči.

Kdor pazljivo spremlja sodobno slovensko kujigo in tisk, bo, mislim, moral pritegniti osrednji misli tega zapiska: da z jezikom v tej knjigi in tem tisku ne moremo biti zadovoljni, da kaže vedno številnejše napake in da je to toliko bolj čudno, ker nam je naša jezikovna znanost zadnji čas dala dovolj pripomočkov, ki nam lahko pomagajo, da bomo pisali lepo materinščino. Marsičesa res še nimamo, zdaj pa ne uporabljamo niti tistega, kar imamo. Saj marsikatero pisanje zbuja sum, da pisec nikoli ne pogleda v slovnico ali v pravopis.

Tako stanje pri slovenski tiskani besedi je nevdržno in ga ni mogoče z ničimer opravičiti. Želeti bi bilo, da se pred javnostjo oglasijo še prizadeti, predvsem uredništva in založniki, in razložijo svoje poglede. Samo njihova beseda pravzaprav še manjka, da lahko porečemo: bolezen je znana, vzroki tudi, zdravila imamo, zdravnike tudi — začnimo zdraviti!

Janez Gradišnik